

САТИРА НА МОСКОВСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ У ПОВСТАНСЬКИХ КОЛЯДКАХ

В ідейно-духовному забезпеченні збройної боротьби української нації за визволення з-під іноземного поневолення в усі часи важливу роль відігравала усна народна творчість¹. Особливо масштабно це проявилось в епоху ОУН та УПА². Для успішної відсічі ідеологічному й морально-психологічному тискові загарбників влучною і дошкульною зброєю, найбільш доступною народові і якою він майстерно володів, стала уснопоетична сатира. У ХХ ст. вона розвинулася настільки плідно, що стала проявляти себе різною мірою фактично в усіх фольклорних жанрах, у тому числі й у календарно-обрядовому, зокрема колядках і щедрівках.

У пропонованій статті маємо на меті розглянути генезу й динаміку розвитку антимосковської сатири у повстанських колядках, її традиційну й новітню складову, виділити основні об'єкти сатиричного змалювання й осмислення. Також збираємося проаналізувати ідейно-сміслові наповнення, художньо-поетичні засоби та функціональну специфіку цієї сатири.

Повстанські колядки як жанр, з одного боку, повинні були зберігати свої традиційні ознаки і властивості, щоб і далі залишатися колядками. Водночас – відповідати на актуальні суспільно-політичні запити, що їх ставив перед українцями тогочасний історичний момент – розробляти тематику й проблематику національно-визвольної боротьби. Отже, повстанські колядки – це ті повстанські мотиви, що їх можна було органічно розвинути на основі язичницької та християнсько-церковної традиції.

Об'єктом сатиричного відображення й осмислення антимосковських повстанських колядок виступають репрезентанти комуно-російського поневолення. Позначені вони досить різноманітно й представлені у багатьох ракурсах. Усі ці антигерої – переважно узагальнені, збірні назви: вороги, комуністи, комуна, кати, енкаведисти, сексоти, грабіжники, голодранці, босяки, супостати, тирани та ін. Меншою мірою згадуються конкретно-історичні особи: Сталін, Хрущов, Молотов. Крім образів-персонажів, зустрічаються сатиричні образи репресивних органів: НКВС, державно-партійна символіка (серп і молот, зірка).

Сатиричне опрацювання розгортається у трьох основних напрямках. Найперше розкривається сатиричне наповнення на лексико-семантичному та емоційно-експресивному рівні вже самого визначення: ворог, комуніст, кат, Сталін та ін. Далі сатирична конотація підсилюється й увиразнюється за допомогою відповідних означень: “кривавий”, “лютий”, “проклятий”, “босий” та ін. Ще один спосіб досягнення сатиричного ефекту – емоційно забарвлені картини злочинних дій ворогів: убивства, мордування, катування, грабежі, руйнування, плюндрування та ін. На завершення вороги змальовуються зневаженими й осміяними внаслідок розгрому їх українцями: сотнями чи відділами УПА, підпільниками та ін.

Картини злодіянь московських ворогів представлені доволі чисельно й різноманітно, сповнені експресивності. Основна їхня функція – викликати зневагу до поне-

волювачів, що за законами воєнного часу аргументує необхідність їхньої ліквідації, спонукає повстанців безжально їх знищувати. Поряд із гнівною сатирою окремі образні картини розбитого повстанцями ворога за допомогою майстерно розгорнутого комічного ефекту дошкульно його висміюють, роблять у своїх очах приниженим, нікчемним, безсилим. І отже, так доводять, що комуністичних загарбників можна успішно громити й українці його обов'язково переможуть. У цих двох планах – застосуванні гнівної й сміхової сатири – повстанські колядки уподібнюються до багатьох інших жанрів повстанської пісенності. Це ще раз демонструє як українці для боротьби з московською окупацією мобілізували й ефективно використовували усі свої духовно-культурні ресурси, в тому числі й календарно-обрядовий фольклор.

Водночас сатира повстанських колядок відзначається й певною своєрідністю, що впливає із жанрової специфіки останніх. Основна ідея християнських колядок – радісне сповіщення про народження Спасителя, що прийшов у світ спасти людей від гріха, а також від нещастя, терпіння і мук. За прикладом трьох біблійних царів-мудреців колядники теж вшановують Христа і при цьому звертаються до нього з різними проханнями. У давніх колядках прагнуть щастя, здоров'я, многих літ життя, достатку, приплоду та ін. У повстанських колядках, виходячи із їхнього суспільно-політичного характеру, до Бога звертаються, щоб звільнив їх від московсько-комуністичної неволі. При цьому теж можна говорити про певну пов'язаність з колядкою і з біблійною традицією про неволю, гоніння й муки. У народному середовищі були добре відомі описані у Святому Письмі муки ізраїльтян у єгипетській неволі та вавилонському полоні. В апокрифах досить широко представлені гоніння первісних християн. Апокрифічні колядки у низці мотивів змальовують поневіряння і втечу святої родини від переслідувачів – воїнів Ірода. В непоодиноких випадках у колядках зустрічаються й фактично великодні мотиви про хресні муки Ісуса Христа³.

Тому, спираючись на давніші традиції, повстанські колядки продовжують органічно їх розвивати у проекції на нові, сучасні суспільно-політичні реалії. Потужний сатиричний (як гнівний, так і сміховий) струмінь інтерпретації ворогів виводиться із реального відображення окупаційної дійсності й також викликаний сподіваннями, що Господь, почувши про масштаби зла, усі викликані ним жахіття, неодмінно його – це зло – переможе. Водночас, виходячи із сакральної специфіки жанру колядок, присутня у них ідея розмови з Богом, віра в Його всесильність і справедливість сповнює українців усвідомленням, що Господь на їхньому боці й допоможе їм здолати зло, звільнитися з неволі. При цьому також спостерігаємо цікаве оригінальне явище, коли колядка інтегрується з молитвою – жанром безпосереднього і найбільш ефективного спілкування з Богом:

Молим тебе, Божая Мати,
не дай всім нам пропадати⁴.

У деяких колядках констатується, що просьби й молитви людей подіяли до такої міри, що навіть сам Ісус стає до бою поряд з повстанцями:

І Христос маленький
виступає з ними –
мститися грізно за неволю
над катами злими⁵.

Специфіка сатири повстанських колядок полягає ще й в часовій регламентації побутування жанру. Упродовж різдвяного посту Пилипівки, а частково й до завершення різдвяного циклу 15 лютого Стрітінням, колядки, відсуваючи на задній план співи

інших жанрів, своїм інтенсивним побутуванням монополюють увагу народного виконавчого потенціалу. При цьому активно зосереджують увагу на сприйнятті й осмисленні свого ідейно-художнього змісту, зокрема і його сатиричного компоненту.

Чи не найбільш чисельним позначенням московських загарбників у колядках виступають лексеми “комуніст”, “комуна”, і звідси багатим та цікавим є їхнє сатиричне розпрацювання.

У кожному конкретному випадку висміювання комуністів відбувається комплексно із своєрідним поєднанням різних художніх засобів і прийомів. Для прикладу, розглянемо це у колядці “Сотня в Суходолі”⁶. Повстанці просять Бога а також святого Миколая вигнати комуністів із свого краю. Сповнені віри у Господню опіку й допомогу, вояки УПА успішно громлять ворога. І тут цей розбитий ворог в’їдливо висміюється: “Утікали комуністи як від вовка вівці”.

Позначення “комуністи” є збірним, узагальненим поняттям, що очевидно охоплює усю повноту окупантів: військо, карально-репресивні органи, партійно-державну адміністрацію та ін. Конкретно-історичні реалії того часу вже саме слово “комуністи” сповнили в українському середовищі різко негативним, зневажливо-презирливим як семантично-понятійним, так і емоційно-експресивним смислом. В українській народно-сатиричній естетиці воно вже від початку московсько-комуністичного загарбання України 1918 р. чисельно присутнє як об’єкт⁷, а також неодноразово виконує функцію негативного означення: “Злий неначе большевик”⁸, “Проситесь, як комуніст обуха”⁹, “Підліший навіть від комуніста”¹⁰.

І далі в аналізованому творі сатирична конотація слова “комуністи” гнівно-зневажливого характеру підсилюється предикатом, тобто дією, яка доповнює сатиричне звучання ще й сміховим компонентом. Констатація, що комуністи утікали від сотні УПА, бере їх на глум як боягузів, слабаків, які звикли демонструвати “героїзм” хіба що перед мирним беззбройним населенням. І знову ж таки, аби ще більше покрити з комуністів, фольклорний автор гіперболізує їхню втечу за допомогою фразеологічного звороту – народного порівняння “як від вовка вівці”. Цей художній прийом не лише посилює через кумедну образну картину сміхотворність предикату “утікали”, але ще більше глузує з самих комуністів, співставляючи їх з вівцями. У народній словесності, особливо у пареміях, образ вівці досить поширений, і там вона, серед іншого, наділена негативними зневажливо-сміховинними рисами: пасивна, слабодуха, несмілива, дурна, ляклива, полохлива¹¹. Крім того, у “Галицько-руських народних приповідках” І. Франка вівця ще й блудна, паршива, замотиличена – тобто хвора, немічна, також нездатна до самостійності, безвольна приречена жертва¹². Отож, будучи в образний спосіб наділені усією гамою цих зневажливо-принизливих овечих ознак, комуністи стають ще жалюгіднішими, ще більше виставляють себе на в’їдливий нищівний сміх.

Варто зазначити, що вислів “комуністи утікають” у повстанській фольклорній поезії набув статусу певного поетичного кліше, яке у різних варіантах застосовується у низці інших творів. Зокрема його варіант зустрічаємо у колядці “Нова радість стала”:

Комуна втікала,
Ліси ся хилили¹³.

Тут сатиричну експресію втечі комуністів підсилюється й увиразнюється за допомогою змалювання відповідної реакції природи. Цей традиційний для фольклорного художнього арсеналу творчий прийом характеризувати й оцінювати особи, явища, події через реакцію на них природи, у нашому конкретному випадку, аби уповні розкрити

його поетичну функцію, розглянемо дещо ширше. Зазвичай, у народній пісенності природа механічно реагує на певні дії, здебільшого – подих вітру, у меншому кількісному чи об'ємному вимірі й більш адекватно: трава хилиться, листочок тремтить, дерева гнуться, верби шумлять. Тим часом від втечі комуні гнеться навіть не один, а ціла множина лісів. Отож наскільки гіперболізовано стрімкою, безладною, панічною, повальною повинна бути ця втеча, аби здійняти вітер, що хилить цілі ліси. Звідси то-тожно силі вітру збільшується і художньо-емоційний рівень сатиричного сприйняття розгромленої і вигнаної комуні.

Ще одне образно-поетичне вирішення, що посилює сатиричну інтерпретацію комуні – це твердження, що звільнити рідну землю на молитву С. Бандери допоміг новонароджений Ісус:

А Степан Бандера
На се споглядає,
Здоймив руки до Ісуса,
Ісуса благає:

– Ісусе мій милий!
Я тебе благаю,
Поможи ми сю комуну
Вигнати із краю¹⁴.

Як бачимо, на боці українців у ненависному сприйнятті московських загарбників стоїть сам Бог. Тут маємо приклад, непоодинокий у колядках, коли сатири задля її більшої ефективності надається сакральної мотивації. У сприйнятті народу злочини поневолювачів, що:

Закували у кайдани
Нашу неньку Україну.

В кайдани кували,
На хрест розпинали,
Люд невинний тисячами
В сиру землю закопали¹⁵,

своїм диявольським людиноненависництвом спрямовані не лише проти людей, а й проти самого Бога. Тому-то Господь і підтримує українців у їхній боротьбі й в чудесний спосіб допомагає здолати багатократно сильнішого ворога.

В одному з варіантів “Бог Предвічний” ще один оригінальний для повстанських колядок художній прийом для зневаги й дошкульного висміювання московських поневолювачів – використання метафори “здирати шкіру”:

З комуні шкіру здирають
Повстанці УПА¹⁶.

На перший погляд, якщо сприймати цей вислів поверхово, у прямому значенні, то в поетичному плані він сприймається як невдалий, що своїм відвертим натуралізмом виставляє у непривабливому ракурсі самих українських повстанців. Та щоб досягнути справжнє ідейно-сміслову й художнє навантаження аналізованої метафори у нашому конкретному прикладі, слід простежити її генезу.

Поширена в українському фольклорі приказка, тобто образний, вживаний у переносному значенні стійкий вислів “Дерти шкіру”, варіанти “Дерти живцем шкіру”, “Дерти (різати) паси зі шкіри” виводиться з історичних реалій – одного з видів серед-

ньовічних тортур – дерти зі шкіри жертви паси. Про ці торттури українські історико-героїчні перекази розповідають у мотиві “з гайдамаків живцем здирають шкіру”¹⁷. Та в народному середовищі вислів вживається власне як приказка із головним значенням: найвищого ступеня експлуатація, визиск або грабунок¹⁸, а також із другим значенням – люті фізичні муки, тортури¹⁹.

Стосовно вживання цього вислову в аналізованому тексті, то тут він, на нашу думку, викликає художню інтригу – в якому саме розумінні його сприймати, і чим ще більше загострює до себе увагу, мобілізує творчі зусилля для його художнього розкодування. До певної міри можна вважати, що йдеться про друге образне значення – за законами воєнного часу, завдати комуністам фізичних мук, а точніше – помститися, відплатити їм їхньою ж монетою. Тим більше, що й спонукають до цього представлені у тексті картини злodianь ворогів: “Колиска світу – в крові, гвалтів-горя серця повні...”, загарбник “мордує, палить, змітає”.

Та все ж домінантним є переносне, що стосується духовної й морально-етичної площини, функціонування даного вислову. При чому, тут він набирає нового, оригінального смислу, що в особливий спосіб підключається до сатиричного викриття московських окупантів. Виводиться цей смисл із первинного, найбільше поширеного й найміцніше пов’язаного з даним висловом асоціативного зв’язку – шкіру здирають з тварин. Звідси, виходячи з контексту, вже на основі образних асоціацій цими тваринами вважаються комуністи чи якась потворна bestія – комуна. Таким поетично-асоціативним моделюванням цим останнім, як тваринам, відмовлено не лише у якихось найменших духовно-моральних якостях, а й взагалі у праві називатися людьми. Попри людську подобу їх уподібнено із лютими хижими звірами, що без найменшої жалості пожирають свою здобич.

Водночас художнє розкодування образної картини “з комуни здирають шкіру” розкриває ще один план – комічний. Тут простежується давня вояцька традиція морального приниження, висміювання ворога, особливо перед боєм, виведення його з психоемоційної рівноваги за допомогою різноманітних словесних дражнень, обзивань, погроз. Один з відомих прикладів – славнозвісний лист запорожців турецькому султану. Саме такі нотки виразно простежуються в аналізованій нами метафорі й викликаній нею сюрреалістичній картині. Йдеться, аби познущатися з ворога, а також розвеселитися самому, піднятися на душі через бодай уявну перемогу над цим ворогом.

Додамо, що використання метафоричного мотиву “здирати шкіру” у повстанській пісенній сатурі непоодинокі. Наприклад, в одній з пісень на високоемоційному сміховому рівні українці нахваляються зняти шкіру із самого Сталіна:

Як настане якийсь рух –
Спустим Сталінові дух,
З нього шкіру обідрем,
На паркані розіпнем.

Приспів:
Лівая, правая,
Смерть його кровавая,
На паркані розіпнем.

Висить шкіра один день,
Висить шкіра другий день,

А як третій день настав –
Якийсь лихий шкіру вкрав.

Приспів:
Лівая, правая,
Смерть його кровавая,
Якийсь лихий шкіру вкрав.

Лежить шкіра у вапні –
Будуть чоботи мені,
Ще й черевики для рідні –
Хай здихають москалі.

Приспів:
Лівая, правая,
Смерть його кровавая,
Хай здихають москалі²⁰.

Сатиричне опрацювання лексем “комуніст”, “комуна” надзвичайно потужне й об’ємне у всій повстанській пісенності. Та у повстанських колядках воно має специфіку, що розгортається у сакральному полі як контрастна бінарна опозиція до божественних всеперемагаючих ідей добра, світла, щастя, радощів. У протистоянні з ними московсько-комуністичні сили зла в особливий спосіб увиразнюють свою нікчемність й цілковиту історичну безперспективність.

Завдання сатиричного відображення й осмислення московських загарбників повстанські колядки успішно розв’язують й за допомогою образного позначення “кат”. У текстах воно чисельно присутнє у низці різноманітного тематичного й експресивного наповнення виразів: “катів Ірод наставляє”, “там сидить Сталін-кат”, “катів впень рубаймо”, “з хат женуть усіх катів”, “смерть тобі, кате!”, “зродились до ката ненависть завзята, кара і гнівний проклін” та ін.

У сатиричному аспекті це слово несе у собі досить змістовне й багатогранне ідейно-смісловне та художнє навантаження. У широкому контексті його лексичне значення охоплює і вороже військо, і окупаційну адміністрацію, і взагалі цілу московську імперію з усіма її засобами й методами агресії; кайданами, тюрмами, брехливою пропагандою тощо.

У естетичній системі народнопоетичної антимосковської сатири образ ката зустрічається не вперше, автор вже його ширше аналізував у статті “Сатирична рецепція царської Росії у стрілецьких піснях”²¹, а тому тут лише коротко простежимо його генезу, окреслимо виражальний потенціал і семантичну наповненість.

У правовому прагматичному сенсі суспільство потребує особи для виконання покарань, в тому числі й смертних вироків. Але з іншого, гуманістичного погляду воно ставиться з моральним і естетичним осудом до людини, яка вбиває іншу людину не у відкритому рівному герці, а вже обезвладнену. Тим більше, коли таким чином заробляють собі на життя. Особливо ганебним і огидним таке заняття сприймалося відносно козацького кодексу лицарства, і саме тому на Січі, як вказують дослідники, роботу ката доручали виконувати іншим злочинцям²². Крім страти, в обов’язки ката входило і тортувати, завдавати болю знову ж таки безборонній людині.

І ось коли цим словом обізвати якусь людину, це значить наділити її всією отією неславою, осудом, огидою і таким чином надзвичайно дошкульно принизити, висміяти. Проте, коли таким словом номінують цілий народ, усю державу, то сатиричний ефект сприймається крізь призму його множинного, узагальнювального, типізуючого охоплення об'єкту, і тому ще більше посилюється, навіть можна сказати, доходить до свого абсолютного вираження. Бо ж коли знеславлення спрямоване на одну особу, то суспільство, представником якого вона є, може відсторонитися від неї за принципом “у сім'ї не без виродка”. Натомість якщо зневага адресована усьому суспільству, то уникнути її неможливо.

Об'ємна деструктивна поетика слова “кат”, створюване нею обширне негативне психоемоційне поле навколо об'єкту змалювання на рецептивному рівні доповнюється ще й надзвичайно короткою, а тому динамічною і влучною формою цього слова.

Попри те, що визначення “кат” вже само в собі володіє надзвичайною сатиричною потугою, якою досить доткливо зневажає московсько-комуністичних зайд, його виражальні можливості також поглиблюються й увиразнюються за допомогою контексту. Так епітет “лютий” проводить художню вмотивовану, хоча й з логічного погляду непотрібну градацію психічних і моральних ознак ката, та вказує, що у даному випадку йдеться про найгірші, чим ще більше підсилює увесь його негатив.

Далі за допомогою образних картин констатувального характеру вказується справжня мета, а також конкретизується і перелічується уся діяльність катів. При цьому конкретизація сприяє удостовіренню сказаного, а перелічення робить враження повноти, вичерпності сказаного. Водночас це полегшує уявлення усіх злодіянь ворога і загострює психоемоційну реакцію на них.

Один із вагомих і дієвих аспектів сатири на московських загарбників – констатування їхнього невірства, безбожництва й богоборства. Для цього використовується ціла низка художніх засобів і прийомів. В одних творах прямо вказується на їхнє безбожництво:

Київ зажурився і Софія гожа –
Церкву ж бо комуна перейма безбожна²³.

В інших колядках при цьому також широко представлені безпосередні безбожницькі антирелігійні діяння:

Сталін сказився,
Богом зробився,
Церкви замикає,
Попів насилає²⁴...

Та в поетичному плані найбільшого сатиричного ефекту досягається через художньо довершені картини понівечених, “згвалтованих” росіянами Різдвяних свят. Сповнені психоемоційної експресії сцени смутку й жалю українців (замість традиційних святкового благоговіння й радощів) майстерно спрямовані на осуд ворогів, на викликання огиди до їхнього антихристиянського, сатанинського єства.

У багатьох колядках на тлі Різдва розгорнуто цілі панорами безчинств московських окупантів. Наприклад, у творі “Бог ся рождає по світі цілому” вражаюче описується:

Бог ся рождає по світі цілому,
але Україна в жалобі сумному:
скрізь арешти і тюрми, муки і катування,
кров українських синів злита слізьми матерів,
молодь українська гине і мов цвіт скошений в'яне
в тюрмах в муках і на чужині²⁵.

Проте найбільш зворушливо це змальовується у колядках на мотив “сумний святий вечір”. Антимосковське сатиричне наповнення цього мотиву автор детально проаналізував у окремій статті “Повстанська колядка “Сумний святий вечір”²⁶. У всіх чисельних текстових варіантах сценічно розкривається основна і єдина картина – свята вечерея, на якій не вистачає одного або кількох членів сім’ї. А причина цьому – московське поневолення. Головне художнє навантаження несе на собі контраст – сум і плач замість радості й веселості, що підкреслює весь трагізм, всю гіркоту більшовицької неволі. Якою ж вона має бути страшною, щоби навіть у таке найбільш величне, радісне релігійне і народне свято, яким є Різдво Христове, та й сумувати, обливатися сльозами. Адже в цей час радіє не лише земля, а як дізнаємося з Біблії, й уся Вселенна (Всесвіт).

Це контраст української релігійності як вищої, оформленої у цілісну систему духовності, з невірством і безбожністю ворогів. Останнє присутнє у двох планах. Перший – невірство російських зайд-поневолювачів, як жалюгідний примітивний стан їхнього культурного зvierодніння. Другий – це войовничий насильницький атеїзм, як фактор державної політики радянської влади. Вся динаміка протистояння релігійності й безбожництва – це в особливий спосіб відстоювання народом своєї релігійної свободи.

Отже у підсумку відзначимо, що політична сатира у повстанських колядках закономірно проявляється в органічному процесі адекватного відображення й осмислення фольклором взагалі і колядками зокрема тогочасної суспільно-політичної дійсності. При цьому передовсім творчо розвивається, згідно з новими вимогами і завданнями, багатий традиційний потенціал колядок. Водночас простежується й опертя на здобутки у висміюванні й знеславленні зовнішніх ворогів у давніх ліро-епічних жанрах та новочасній повстанській піснетворчості.

¹ Луньо Є. Дорога до свого національного “я” / Євген Луньо // Народний епос. Українська література: програмні тексти, ілюстрації, пояснення, завдання, тести. Автор-упорядник Євген Луньо. Сер. “Усе для школи” 10 клас. Випуск 12. – К.: Всеуито, 2002. – С. 5–6.

² Луньо Є. Народний епос ХХ століття: особливості і специфіка / Євген Луньо // Народний епос. Українська література: програмні тексти, ілюстрації, пояснення, завдання, тести. Автор-упорядник Євген Луньо. Сер. “Усе для школи” 10 клас. Випуск 12. – К.: Всеуито, 2002. – С. 28–31; Дем’ян Г. Українські повстанські пісні 1940 – 2000-х років (історико-фольклористичне дослідження) / Григорій Дем’ян. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2003. – 581 с.

³ Колядки та щедрівки в сучасних записах / [упоряд. С. А. Китова]. – Черкаси: БРАМА, вид. Вовчок О. Ю. – 2003. – С. 62, 67.

⁴ Літопис Української Повстанської Армії. Т. 25: Пісні УПА / [зібрав і зредагував Зеновій Лавришин]. Торонто, 1996; Львів, 1997. – С. 388.

⁵ Літопис Української Повстанської Армії. Т. 25... – С. 367.

⁶ Літопис Української Повстанської Армії. Т. 25... – С. 377.

⁷ Сенько Г. Народні приповідки-частівки про національно-визвольну боротьбу 1917 – 1921 рр. / Григорій Сенько. – Буенос-Айрес, “Перемога”. – 1953. – С. 15.

⁸ Народне слово: Збірник сучасного українського фольклору / [упор., передм., вступ і прим. Ю. Семенка]. – Нью-Йорк – Мюнхен, 1964. – С. 33.

⁹ Записи фольклорної політичної сатири малих жанрів Євгена Луня // Приватний архів Євгена Луня у Яворові.

¹⁰ Записи фольклорної політичної сатири малих жанрів Євгена Луня.

¹¹ Василько З. Символіка фольклорного образу / Зоряна Василько. – Львів, 2004. – С. 225–227.

- ¹² Галицько-руські народні приповідки: У 3-х т. / [зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко: 2-е вид.]. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Т. 1. – С. 281–283.
- ¹³ Повстанські коляди: пісні, зібрані у Західному Поділлі / [упорядкування, вступна стаття, примітки Ростислава Крамара]. – Тернопіль. Лілея, 1995. – С. 28.
- ¹⁴ Повстанські коляди: пісні, зібрані у Західному Поділлі... – С. 28.
- ¹⁵ Повстанські коляди: пісні, зібрані у Західному Поділлі... – С. 28.
- ¹⁶ Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 25... – С. 376.
- ¹⁷ Сокіл В. Українські історико-героїчні перекази: структурно-семантичний та поетичний аспекти / Василь Сокіл. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2003. – С. 278.
- ¹⁸ Галицько-руські народні приповідки: У 3-х т... – Т. 3. – С. 448.
- ¹⁹ Яворівщина у повстанській боротьбі. Розповіді учасників та очевидців / Записав і упорядкував Євген Луньо. – Т. 1: Наконечне Перше, Наконечне Друге. – Львів: Літопис, 2005. – С. 70.
- ²⁰ Записав Євген Луньо Зап. 17.03.1996 р. у м. Новояворівськ Яворівського р-ну Львівської обл. від Кондри Василя, 1936 р. н. // Приватний архів Євгена Луня у Яворові.
- ²¹ Луньо Є. Сатирична рецепція царської Росії у стрілецьких піснях / Євген Луньо // Народознавчі зошити. – 2007. – № 3–4. – С. 243–255.
- ²² Яворницький Д. Історія запорізьки хкозаків / [пер. з рос. П.І.Сварника; Упоряд. іл. О. М. Апанович] / Дмитро Яворницький. – Львів: Світ, 1990. – Т. 1. – С. 153.
- ²³ Літопис Української Повстанської Армії. Т. 25... – С. 365.
- ²⁴ Повстанські коляди: пісні, зібрані у Західному Поділлі... – С. 41.
- ²⁵ Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 25... – С. 362.
- ²⁶ Луньо Є. Повстанська колядка “Сумний святий вечір” / Євген Луньо // Народознавчі зошити. – 2003. – № 1–2. – С. 34–39.

Євген Луньо.

Сатира на московських загарбників у повстанських колядках.

У статті розглянуто генезу і динаміку розвитку антимосковської сатири у повстанських колядках, її традиційну та новітню складову, виділено основні об'єкти сатиричного змалювання й осмислення. Також проаналізовано ідейно-сміслову наповнення, художньо-поетичні засоби та функціональну специфіку цієї сатири.

Yevhen Lunyo.

Satireon Moscowoccupiers in insurgent carols.

The article examines the genesis and dynamics of satireon Moscow occupiers in insurgent carols, its traditional and contemporary component, identifies the main objects of satirical depiction and interpretation. Also analyzed ideological and semantic content, artistic and poetic tools and functional specificity of insurgentsatire.